

Література

1. Макарова Л.І. Основи психології і педагогіки [Текст]: навч. посібник / Л.І. Макарова, Й.М. Гах. - К.: Центр навчальної літератури, 2005. - 116 с.
2. Сулова О.І., Лазаренко О.О., Ахтирська Н.О. Захист прав жінок та дітей судовими та правоохоронними органами в Україні / За заг. ред. Г.О. Христової. — Київ: Тютюкін, 2010. — 336 с.
3. Основи практичної психології / В. Панок, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін.: Підручник. — К.: Либідь, 1999. — 536 с.
4. Кречмер Э. Стрoение тела и характер. - М., 1995. - 607 с.
5. Овчинников Б.В., Павлов К.В., Владимiрова И.М. Ваш психологический психотип. - СПб., 1994. - 238 с.
6. Баранов П.П., Курбатов В.И. Юридическая психология: Учеб. пособие / Под общ. ред. А.Н. Ерыгина. - М.: ЦОКР МВД России, 2006. - 480 с.
7. Бакин А.А. О направлениях изучения структуры характера подростков, склонных к криминальному насилию // Закон и право. - 2009. - № 10. - С. 25 - 27.
8. Кримінологія (Особлива частина): навчальний

посібник / Кол. авторів: А.Б. Блага, А.А. Васильєв, Л.М. Давиденко та ін.; за заг. ред. О.М. Литвинова; наук. ред. серії О.М. Бандурка. - Х.: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2011. - 347 с.

9. Про затвердження Системи візуальних позначок з індексом кіновідеопродукції залежно від аудиторії, на яку вона розрахована: рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення № 117 від 08.02.2012 р. - [Електронний ресурс]: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0307-12>.

10. Про затвердження Положення про державне посвідчення на право розповсюдження і демонстрування фільмів: постанова Кабінету міністрів України № 1315 від 17 серпня 1998 р. - [Електронний ресурс]: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1315-98-п>.

11. Кримінальний процесуальний кодекс України: закон України // Відомості Верховної Ради України. - 2013. - № 9-10, № 11-12, № 13. - Ст. 88.

Царенко О.О.

*здобувач Харківського національного
університету внутрішніх справ
Надійшла до редакції: 09.05.2013*

УДК 343.343.3

СУСПІЛЬНА НЕБЕЗПЕКА ХУЛІГАНСТВА, ЩО ВЧИНЯЄТЬСЯ НА ТРАНСПОРТІ

Шаповалова І.О.

Однією з головних складових громадської безпеки є безпека руху та експлуатації транспорту. Безпечне функціонування транспорту забезпечується розробкою, впровадженням і дотриманням відповідних технічних вимог і стандартів, ліцензійних умов, правових норм, у тому числі кримінально-правових. Законодавець, зважаючи на важливість забезпечення безпеки на транспорті, передбачив у Кримінальному кодексі України злочини проти безпеки руху та експлуатації транспорту в окремому розділі (розділ XI КК України). Родовим об'єктом цих злочинів є безпека руху й експлуатації транспорту - сукупність суспільних відносин, які складаються з приводу убезпечення від шкоди, що може бути заподіяна під час руху (пересування людей і переміщення вантажів), використовуючи транспортні засоби чи експлуатуючи транспорт. Безпосередні об'єкти транспортних злочинів - безпека певних видів транспорту (залізничного, водного, повітряного, автомобільного, міського електротранспорту, магістрального трубопровідного транспорту). Додаткові необхідні чи факультативні безпосередні об'єкти деяких із цих злочинів - залежно від конкретного способу вчинення посягань - це життя та здоров'я людини, власність, інші блага.

Але, на нашу думку, не менш небезпечним для суспільних відносин, які складаються під час експлуатації транспорту, є хуліганство, що вчиняється на транспорті, яке не лише завдає шкоди користувачам транспортних послуг, але досить часто може створювати потенційну загрозу безпечному й ефективному функціонуванню транспорту загального користування. На наш погляд, зазначену особливість хуліганства слід враховувати в застосуванні кримінального законодавства під час призначення покарання.

В юридичній літературі питання кримінальної відповідальності за транспортні злочини досліджувалися в працях О. Балабанова, В. Білоконева, В. Борисова,

В. Боровенка, С. Гізімчука, В. Гуславського, В. Звіряки, Ю. Іванова, М. Коржанського, О. Котовенка, В. Мисливого, О. Тельпова та ін.

Загальні особливості кримінальної відповідальності та особливі кваліфікації хуліганства розглядалися в наукових працях М.І. Бажнова, В.К. Грищука, І.М. Даньшина, М.Й. Коржанського, Л.О. Кузнецової, П.С. Матишевського, В.О. Навроцького, А.В. Савченка, С.С. Яценка та інших. Однак зазначені науковці не розглядали особливості суспільної небезпеки хуліганства, що вчиняється на транспорті.

Організаційно-правовий захист єдиної транспортної системи України досліджували такі вчені, як О.Ф. Долженков, О.П. Снігерьев, С.О. Баранов, В.Л. Горохольський, П.М. Білий, С.В. Продайко, О.О. Юхно, О.М. Литвинов, П.Я. Мінка та ін. Однак наукові здобутки зазначених фахівців стосуються переважно теоретико-правових і організаційно-тактичних засад попередження, виявлення й розкриття злочинів, що вчиняються на об'єктах транспорту загального користування (переважно на залізничному транспорті).

Метою є обґрунтування підвищеної суспільної небезпеки хуліганства, що вчиняється на об'єктах транспорту загального користування, та спроба довести об'єктивну доцільність посилення кримінальної відповідальності за відповідний склад злочину.

Найбільш поширеним серед злочинів проти громадської безпеки є хуліганство. Юридичне поняття цього злочину дається в ч. 1 ст. 296 Кримінального кодексу України. У диспозиції цієї кримінально-правової норми воно визначається як грубе порушення громадського порядку з мотивів явної неповаги до суспільства, що супроводжується особливою зухвалістю чи винятковим цинізмом.

Певний теоретичний і практичний інтерес викликає питання про об'єкт хуліганства. Ступінь суспільної не-

безпеки будь-яких видів злочинів визначає насамперед об'єкт посягання. Традиційно теорія кримінального права класифікує об'єкти злочину таким чином: родовий об'єкт, основний безпосередній об'єкт і додаткові безпосередні об'єкти чи факультативний об'єкти [1, 11-112].

Питання щодо визначення об'єкту хуліганства має дискусійний характер. Ми схилиємося до тієї думки, що хуліганству притаманні основний і додатковий безпосередній факультативний об'єкти. Основним постійним безпосереднім об'єктом хуліганства є громадський порядок внаслідок того, що проти нього передусім спрямоване хуліганське посягання й він переважно охороняється кримінальним законом. За своєю змістом громадський порядок - це відносини, що забезпечують обстановку громадського спокою, належну поведінку людей у громадських місцях, додержання норм суспільної моральності, повагу до результатів людської праці, фізичну й моральну недоторканність навколишніх.

Додатковими безпосередніми факультативними об'єктами складу хуліганства можуть бути такі блага, як особистість або власність. Найчастіше таким додатковим об'єктом є особистість. Хуліганські посягання при цьому виявляються в насильницьких діях щодо потерпілих (у заподіянні їм тілесних ушкоджень, нанесенні побоїв, у вчиненні психічного насильства). За даними кримінологічних досліджень, понад 90 % хуліганських дій спрямовані проти особи.

Хуліганство супроводжується особливою зухвалістю або винятковим цинізмом. Особлива зухвалість має місце тоді, коли хуліганські дії поєднуються з насильством, заподіянням тілесних ушкоджень, або вперто не припиняються, продовжуються тривалий час, або були пов'язані зі знищенням чи пошкодженням майна, зривом масових заходів і т. ін. [2].

Винятковий цинізм - це демонстративна зневага до загальноприйнятих норм моралі, прояви безсоромності, зневажливого ставлення до осіб, які перебувають у безпорадному стані, та ін. [2].

Громадський порядок - це система відносин, належний порядок, що склався в суспільстві, який відповідає інтересам держави та всіх її громадян. Зміст громадського порядку тісно переплітається зі змістом громадської безпеки, яка репрезентує відносини, пов'язані з відведенням або ліквідацією шкідливих для життя й здоров'я людини наслідків, викликаних небезпечною для оточуючих поведінкою людей або дією стихійних сил природи [3; 4]. Тому доцільно розглянути наукові підходи до визначення поняття "громадська безпека".

Громадська безпека у сфері кримінального права, за думкою П.І. Гришаєва, являє собою систему заходів, спрямованих на охорону державного й громадського порядку, забезпечення умов для нормальної трудової діяльності та відпочинку громадян.

О.І. Парубов вважає, що зміст громадської безпеки включає в себе ті суспільні відносини, які виникають під час реалізації правових і технічних норм, що направлені на забезпечення безпеки населення, а також пов'язані з попередженням небезпечних загроз для життя й здоров'я людей [5, 33].

М.І. Бажанов, В.В. Сташис, В.Я. Тацій та інші, визначаючи громадську безпеку як об'єкт злочинного посягання, зауважують, що вона являє собою стан захищеності людей від джерел підвищених небезпек (злочинних організацій, терористів, зброї та інших смертоносних

предметів), за якого забезпечується запобігання загрози заподіяння ними шкоди [6].

В.І. Ткаченко характеризує громадську безпеку як сукупність суспільних відносин, що зумовлюють безпечне використання джерел підвищеної небезпеки, безпечне проведення розробки надр землі, будівництва, безпечне й належне користування зброєю, бойовими припасами та вибуховими речовинами [7, 4].

О.П. Коренєв вважає, що громадська безпека пов'язана з виявом негативних властивостей джерел підвищеної небезпеки при неправильному користуванні ними [8, 32].

"Громадська безпека - це система зв'язків і відносин, що складаються відповідно до техніко-юридичних норм, при використанні об'єктів, що представляють підвищену небезпеку для життя й здоров'я людей, майна державних і громадських організацій і громадян при настанні особливих умов у зв'язку зі стихійними лихами або іншими надзвичайними обставинами" - вважають Л.Л. Попов та інші [9, 78].

До сфери громадської безпеки О.І. Остапенко слушно відносить ті суспільні відносини, що попереджують або усувають шкідливі для життя й здоров'я людини наслідки, які можуть бути заподіяні в результаті дій людей штучним або природним джерелом підвищення безпеки, і вважає, що громадська безпека є частиною змісту громадського порядку [10, 14-15].

Білоруські дослідники Л.М. Рябцев та О.І. Гракович відзначають, що загалом під змістом громадської безпеки прийнято розуміти врегульовану систему суспільних відносин, які забезпечують запобігання негативних проявів стихійних сил природи (повеней, землетрусів, епідемій, пожеж і т.д.), а також джерел підвищеної небезпеки [11, 8].

Ф.С. Разаренов і А.С. Прудніков наголошують, що під громадською безпекою (у даному випадку на транспорті) розуміється система відносин, що виникають у процесі користування транспортними засобами (у сфері пасажирських і вантажних перевезень) на основі правових і організаційно-технічних норм (правил) з метою недопущення, попередження й припинення шкідливих наслідків при їхньому недотриманні [12, 5]. Такі правила й норми є загальновизначеними та загальноприйнятими.

За визначенням Є.Б. Ольховського, громадська безпека у звичайних умовах життєдіяльності охоплює, поряд з іншими, такі види правових відносин, як правові відносини на транспорті, у галузі шляхового господарства й зв'язку [13, 19-20].

Отже, можемо стверджувати, що переважно наукова спільнота пов'язує громадську безпеку з поняттям "джерело підвищеної небезпеки".

Відповідно до частини 1 статті 1187 Цивільного кодексу України джерелом підвищеної небезпеки належить визнавати будь-яку діяльність, здійснення якої створює підвищену небезпеку завдання шкоди через неможливість контролю за нею людини, а також діяльність, пов'язану з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, механізмів і обладнання, використанням, зберіганням хімічних, радіоактивних, вибухо- й вогнебезпечних та інших речовин, утриманням диких звірів, службових собак і собак бійцівських порід тощо, що створює підвищену небезпеку для особи, яка цю діяльність здійснює, та інших осіб [14].

Як бачимо, діяльність, пов'язана з використанням, зберіганням або утриманням транспортних засобів, законодавцем віднесена до джерела підвищеної небезпеки.

Відповідно до ст. 21 Закону України “Про транспорт” [15] до транспорту загального користування належить залізничний, морський, річковий, автомобільний і авіаційний, а також міський електротранспорт, у тому числі метрополітен. У відповідному Законі перелічено належні об’єкти й землі для кожного виду транспорту. Маємо зазначити, що хуліганство створює підвищену суспільну небезпеку на транспорті, у разі вчинення не на всіх об’єктах і землях транспорту, а лише: 1) у рухомому складі (потяги, морські та річкові судна, автобуси, тролейбуси, трамваї, фунікулери, канатні дороги, метрополітен); 2) у місцях організованої посадки-висадки пасажирів (перони залізничних вокзалів і станцій, причали, пристані, аеродроми та аеропорти, зупинки автомобільного громадського й міського електротранспорту, у тому числі станції метрополітену, станції канатних доріг і фунікулерів); 3) на шляхах сполучення.

Вчинення хуліганських дій під час здійснення пасажирських перевезень транспортом загального користування не тільки становить певну суспільну небезпеку у зв’язку з порушенням громадського порядку, а й може перешкоджати безпечному функціонуванню транспорту (створення аварійних ситуацій, порушення розкладу руху й т. ін.).

Таким чином, зазначений злочин у багатьох випадках може створювати загрозу безперервному й безпечному функціонуванню транспорту загального користування.

Отже, з урахуванням підвищеного ступеня суспільної небезпеки хуліганства, що вчиняється на об’єктах транспорту загального користування, можна стверджувати про наявність додаткового безпосереднього факультативного об’єкта зазначеного злочину, до якого слід віднести громадську безпеку у вигляді безпеки руху та експлуатації транспорту загального користування. Зазначене має враховуватися при призначенні покарання за вчинення хуліганства на транспорті.

Література

1. Навроцький В.О. Основи кримінально-правової кваліфікації: [навч. посібник] / В.О. Навроцький. - К.: Юрінком Інтер, 2006. - 704 с.
2. Про судову практику у справах про хуліганство: Постанова Пленума Верховного Суду України № 10 від 22.12.2006; [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
3. Джагунов Г.В. Сутність та значення громадської безпеки в державі / Г.В. Джагунов // Форум права. - 2010. - № 4. - С. 292-296.
4. Берлянд К.І. Кваліфікуючі ознаки складу злочину, що передбачає відповідальність за хуліганство / К.І. Берлянд // Форум права. - 2012. - № 3. - С. 32-37.
5. Парубов А.И. Организационно-правовое обеспе-

чение охраны общественного порядка и общественной безопасности в региональных подсистемах предупреждения и ликвидации последствий чрезвычайных ситуаций: дис.... канд. юрид. наук: 12.00.14 / Парубов Александр Иванович. - М., 2003. - 198 с.

6. Кримінальне право України: Особлива частина: підручник / [М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.]; за ред. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. - 2-е вид., переробл. і доповн. - К.: Юрінком Інтер, 2005. - 544 с.

7. Ткаченко В.И. Преступления против общественной безопасности / В.И. Ткаченко. - М.: ВЮЗИ, 1984. - 81 с.

8. Административная деятельность органов внутренних дел. Часть общая / под ред. А.П. Коренева. - М.: Щит - М, 2003. - 308 с;

9. Попов Л.Л. Административное право и административная деятельность органов внутренних дел / Л.Л. Попов, А.П. Коренев, В.А. Круглов. - М.: Акад. МВД СССР Д990. - 223 с.

10. Адміністративна діяльність: навч. посіб. / [В.В. Новиков, М.В. Ковалів, В.П. Столбовий та ін.]; за ред. О.І. Остапенка. - Львів: Львівськ. ін-т внутр. справ при НАВС України, 2002. - 252 с.

11. Рябцев Л.М. Административная деятельность органов внутренних дел / Л.М. Рябцев, О.И. Гракович. - Минск: Акад. МВД Республики Беларусь, 1999. - 346 с.

12. Разаренов Ф.С. Организационно-правовые основы охраны общественного порядка и обеспечение безопасности на транспорте / Ф.С. Разаренов, А.С. Прудников. - М.: Высш. юрид. заоч. шк. МВД СССР, 1990. - 44 с.

13. Ольховський СБ. Адміністративно-правові засоби забезпечення громадської безпеки: дис. ... канд. юрид. наук, 12.00.07 / Ольховський Євген Борисович, 2003. - 191 с.

14. Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки: Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 4 від 01.03.2013; [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>;

15. Про транспорт: Закон України № 232/94-ВР від 10.11.1994 / Верховна Рада України. - Відомості Верховної Ради України - 1994 - № 51 - Ст. 446.

Шаповалова І.О.

*кандидат юридичних наук, старший викладач
кафедри кримінально-правових дисциплін
Кримського інституту права
НУ “Одеська юридична академія”
Надійшла до редакції: 03.04.2013*

УДК 343.344

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ЗАБОРОНИ НЕЗАКОННОГО ПОВОДЖЕННЯ ЗІ ЗБРОЄЮ, БОЙОВИМИ ПРИПАСАМИ АБО ВИБУХОВИМИ РЕЧОВИНАМИ

Черниш М.О., Гайдаржи І.С.

Розвиток демократичного суспільства в Україні нерозривно пов’язаний з удосконаленням його конституційних та інших правових засад і підтриманням відповідного правопорядку шляхом підвищення ефективності правоохоронної діяльності у сфері забезпечення громадської

безпеки. Кожен громадянин України повинен бути впевненим у тому, що його життя й здоров’я, майно, честь і гідність знаходяться під надійною охороною закону.

Серед злочинів проти громадської безпеки підвищену суспільну небезпеку становить незаконне поведження з